

WYDZIAŁ PEDAGOGICZNY
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

Od 50- do 60-lecia

WYKŁADY INAUGURACYJNE
I LAUDACJE
2003–2013

WYDZIAŁ PEDAGOGICZNY
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

Od 50- do 60-lecia

WYKŁADY INAUGURACYJNE
I LAUDACJE
2003–2013

Warszawa 2013

Redaktor naukowy
Dr hab., prof. UW Grażyna Dryżalowska

Recenzent
Ks. dr hab., prof. ChAT Bogusław Milerski

Redaktor prowadzący
Ewa Wyszyńska

Redakcja
Joanna Egert-Romanowska

Redakcja techniczna
Zofia Kosińska

Korekta
Elwira Wyszyńska

Projekt okładki i stron tytułowych
Anna Gogolewska

Ilustracja na okładce i stronach tytułowych
Prof. Andrzej Nowaczyk

Skład i łamanie
Akces, Warszawa

© Copyright by Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013

ISBN 978-83-235-1393-3

ISBN 978-83-235-1595-1 PDF

Publikacja sfinansowana przez Wydział Pedagogiczny UW

Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego
00-497 Warszawa, ul. Nowy Świat 4
www.wuw.pl; e-mail: wuw@uw.edu.pl
Dział Handlowy WUW: tel. +48 22 55 31 333
e-mail: dz.handlowy@uw.edu.pl
Księgarnia internetowa: www.wuw.pl/ksiegarnia

Wydanie 1

Spis treści

<i>Dr hab., prof. UW Grażyna Dryżałowska, Słowo wstępne</i>	9
---	---

2003/2004

<i>Prof. dr hab. Barbara Wojnarowska, Zdrowie w edukacji i pedagogice</i>	15
---	----

2004/2005

<i>Dr hab. Anna Wilkomirska, Aspiracje edukacyjne jako element orientacji życiowych i społecznych polskiej młodzieży.</i>	25
---	----

2005/2006

<i>Prof. dr hab. Wiesław Theiss, Rozwój społeczny i edukacja</i>	39
--	----

2006/2007

<i>Prof. dr hab. Andrea Folkierska, Autorytet czy partnerstwo?</i>	57
<i>Dr Adam Grodzki, dr hab. Anna Wilkomirska, Żyjąc na Uniwersytecie . .</i>	69
<i>Dr hab. Małgorzata Karwowska-Struczyk, Spotkania z pedagogiką</i>	78

2007/2008

<i>Prof. dr hab. Elżbieta Putkiewicz, Między kulturą szkoły a standaryzacją</i>	89
---	----

2008/2009

*Dr hab. Małgorzata Żytka, Rozwijanie języka dziecka w szkole –
umiejętność pisanja jako kompetencja komunikacyjna* 93

2009/2010

Dr hab. Anna Zielińska, Co młodzi Polacy myślą o demokracji? 125

2010/2011

*Dr Danuta Świerczyńska-Jelonek, Po co ludziom książki
w czasach e-kultury?* 143

2011/2012

*Dr hab., prof. UW Alicja Siemak-Tylikowska, dziekan Wydziału
Pedagogicznego UW, Inauguracja 2011/2012* 155

*Dr hab. Roman Dolata, Równość szans edukacyjnych –
postulat i fakty* 163

2012/2013

*Dr hab. Maria Kolankiewicz, Zrozumieć problem
krzywdzenia dzieci* 167

*GAUDEAMUS IGITUR
IUVENES DUM SUMUS
GAUDEAMUS IGITUR
IUVENES DUM SUMUS!
POST IUCUNDAM
IUVENTUTEM
POST MOLESTAM
SENECTUTEM
NOS HABEBIT HUMUS
NOS HABEBIT HUMUS*

*VIVAT ACADEMIA
VIVANT PROFESSORES
VIVAT ACADEMIA
VIVANT PROFESSORES
VIVAT MEMBRUM
QUODLIBET
VIVANT MEMBRA
QUAELIBET
SEMPER SINT IN FLORE
SEMPER SINT IN FLORE*

*Kto nabytą wiedzę pielęgnuje, a nową bez ustanku
zdobywa, ten może być nauczycielem innych*

Konfucjusz

Słowo wstępne

We współczesnej wizji Uniwersytetu ścierają się różne idee i koncepcje i chociaż w dyskusjach o obecnym kształcie Uniwersytetu konkurują one ze sobą, to najbardziej powszechnym rozwiązaniem, przynajmniej w kulturze europejskiej, jest swoista symbioza wszystkich funkcji, które wynikają z różnych koncepcji nowożytnego uniwersytetu. A jest nią kulturowa misja, tj. poszukiwanie prawdy i jej upowszechnianie.

Poszukiwanie prawdy to zasadniczy cel uprawiania nauki. Upowszechnianie natomiast to także uznanie dwóch zasad: zasady powszechności kształcenia jako wartości i zasady wolności w uprawianiu nauki. Wolności jednak nie absolutnej, lecz ograniczonej powinnością nauki, a jest nią służba człowiekowi.

Działalność naukowo-dydaktyczna Wydziału Pedagogicznego, powiązana z misją Uniwersytetu Warszawskiego, wpisuje się w tę współczesną wizję Uniwersytetu. Potwierdzeniem tego faktu jest Misja i strategia Wydziału Pedagogicznego konsekwentnie realizowana przez kolejne Zespoły Dziekanów i kadre naukową Wydziału.

„Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego kontynuuje chlubne tradycje służby na rzecz kraju i środowiska w zakresie szeroko rozumianej edukacji społeczeństwa. Tego rodzaju misja wpisuje się w wieloletnią działalność realizowaną przez kolejne pokolenia pracowników naukowych, inspirowanych myślą twórców warszawskiej pedagogiki. (...)

Edukacyjna misja Wydziału wyraża się zarówno w szerokich działaniach inspirowanych na rzecz wzbogacania świadomości

i wrażliwości społeczeństwa, jak i w konkretnych zadaniach realizowanych w podejmowanych na Wydziale badaniach naukowych i procesach dydaktycznych. (...) Najważniejsze zadania Wydziału to utrzymanie jedności nauki i nauczania, udostępnianie wiedzy i możliwości kształcenia się wszystkim uprawnionym osobom, tworzenie akademickiej wspólnoty dialogu, niezależnie od różnic politycznych, ideowych i wyznaniowych, oraz kształtowanie elit intelektualnych. Wydział kształci w duchu wartości uniwersalnych przy poszanowaniu różnorodności i respektu dla potrzeb jednostek” (Misja i strategia Wydziału Pedagogicznego UW, 2013).

To odpowiedzialne zadanie oraz przekazywanie wiedzy, kształtowanie umiejętności i postaw kolejnych pokoleń pedagogów zależy od kompetencji i osobowości pracowników, ale też od ich zainteresowań i pasji naukowo-badawczej, bez której jego realizacja, w konfrontacji z dynamicznie zmieniającą się rzeczywistością, nie byłaby możliwa.

Jubileusz jest zawsze okazją do refleksji nad tym, co było, w perspektywie tego, co dziś. Wspomnienia, oceny, podsumowania są więc nieodłączną częścią świętowania. W tym opracowaniu to zadanie powierzamy wszystkim tym, których zainteresuje ten jubileuszowy tomik. Zamieszczone w nim artykuły to wykłady inauguracyjne w ostatniej dekadzie działalności Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego, przypadającej na okres od 50- do 60-lecia Wydziału, lata 2003–2013, oraz dwie laudacje, honorujące jubileusze pracowników Wydziału – 50-lecie pracy Prof. Anny Przecławskiej i 55-lecie Prof. Barbary Wilgockiej-Okoń, które miały miejsce w roku akademickim 2006/2007.

* * *

Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego został powołany Zarządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego 5 września 1953 roku. Dziekanem nowego, pierwszego wydziału pedagogicznego na studiach uniwersyteckich w Polsce mianowano Prof. Marię Żebrowską, a Prodziekanem Prof. Ryszarda Wroczyńskiego.

* * *

Zespoły Dziekańskie w okresie od 50- do 60-lecia Wydziału Pedagogicznego:

2003–2006 Dziekan prof. dr hab. Mirosław Szymański, Prodziekan ds. naukowych dr hab., prof. UW Alicja Siemak-Tylikowska, Prodziekan ds. studenckich dr hab. Zbigniew Izdebski.

2006–2009 Dziekan dr hab., prof. UW Alicja Siemak-Tylikowska, Prodziekan ds. naukowych prof. dr hab. Mirosław Szymański, Prodziekan ds. studenckich dr hab. Małgorzata Karwowska-Struczyk.

2009–2012 Dziekan dr hab., prof. UW Alicja Siemak-Tylikowska, Prodziekan ds. naukowych dr hab., prof. UW Grażyna Dryżałowska, Prodziekan ds. studenckich dr Rafał Godoń.

2012– Dziekan dr hab., prof. UW Anna Wiłkomirska, Prodziekan ds. naukowych dr hab. Anna Zielińska, Prodziekan ds. studenckich dr hab. Rafał Godoń.

Grażyna Dryżałowska

2003/2004

Zdrowie w edukacji i pedagogice*

Istnieje wiele dowodów, że zdrowie i edukacja (rozumiana szeroko jako wychowanie, kształcenie, uczenie się) są wzajemnie ze sobą powiązane. To „partnerstwo” dotyczy wielu poziomów – jednostki, rodziny, przedszkola, szkoły oraz polityki zdrowotnej i edukacyjnej, tworzonej na poziomie lokalnym, powiatowym, wojewódzkim i krajowym. Związki między zdrowiem a edukacją są znane od dawna. W praktyce jednak nie pamiętają o nich lub je ignorują twórcy polityki zdrowotnej i edukacyjnej, a także większość nauczycieli i pedagogów.

Korzyści ze zdrowia dla edukacji

Zdrowie jest określane jako dobrostan fizyczny, psychiczny i społeczny, a nie tylko niewystępowanie choroby lub niepełnosprawności¹. W dokumentach międzynarodowych i krajowych (np. w Narodowym Programie Zdrowia) podkreśla się, że zdrowie jest:

- **zasobem (wartością) dla każdego człowieka** – jednym z podstawowych warunków dobrej jakości życia, umożliwia człowiekowi życie satysfakcjonujące (spełnione, twórcze) pod względem społecznym i ekonomicznym (często mówimy „zdrowie jest najważniejsze”);

* Wykład inauguracyjny wygłoszony w roku akademickim 2003/2004.

¹ Taką definicję zdrowia zapisano w Konstytucji Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) w 1946 r. Jest to nadal najczęściej używana definicja zdrowia mimo istnienia prawie 300 definicji tego abstrakcyjnego pojęcia.

- **zasobem dla społeczeństwa** – dobre zdrowie ludności jest jednym z głównych bogactw naturalnych kraju, warunkujących rozwój społeczny, ekonomiczny i osobisty ludzi. Tylko zdrowe społeczeństwo jest zdolne do rozwoju, tworzenia dóbr materialnych i kulturalnych i może osiągnąć dobrobyt;

Dobre zdrowie w dzieciństwie i młodości umożliwia dzieciom realizację ich zadań rozwojowych, osiągnięcie genetycznie zaprogramowanego potencjału rozwojowego, a także edukację. Zdrowe dziecko może rozpocząć naukę w szkole w ustalonym czasie, może systematycznie uczęszczać do szkoły i mieć satysfakcjonujące osiągnięcia szkolne. Prawidłowe funkcjonowanie organizmu oraz dobre samopoczucie psychiczne i społeczne dzieci sprzyjają:

- dobrej dyspozycji do uczenia się: procesom koncentracji uwagi, myślenia, pamięci, przyswajania wiedzy, opanowywania różnych umiejętności,
- dobremu przystosowaniu do życia szkolnego, motywacji do uczenia się i satysfakcji ze szkoły,
- rozwijaniu uzdolnień i zainteresowań oraz kreatywności,
- dobrym relacjom z rówieśnikami i dorosłymi.

Dobre zdrowie ludzi dorosłych oraz długi okres życia w zdrowiu² sprzyjają opóźnieniu procesu starzenia, a także uczeniu się przez całe życie (ang. *life long learning*).

Dobre zdrowie uczniów i nauczycieli umożliwia realizację zadań szkoły. Wyniki wielu badań wskazują, że uczniowie głodni, odwodnieni, odczuwający różne dolegliwości, lęki, z obniżonym poczuciem własnej wartości, nastroju mogą mieć trudności w funkcjonowaniu w szkole. Zaburzenia rozwoju i zdrowia, w tym zwłaszcza choroby przewlekłe, negatywne stany emocjonalne, mogą być przyczyną trudności w uczeniu się, niepowodzeń szkolnych, odsiewu szkolnego. Mogą decydować o dalszej karierze życiowej człowieka.

² Długość życia w zdrowiu jest to liczba lat bez trwającej długotrwale (co najmniej 6 miesięcy) całkowicie lub poważnie ograniczonej zdolności do wykonywania podstawowych czynności dla swojego wieku z powodu kalectwa lub przewlekłej choroby.

Korzyści z edukacji dla zdrowia

Zgodnie z Kartą Ottawską Promocji Zdrowia³: „zdrowie jest tworzone i doświadczane w siedliskach ich codziennego życia, gdzie uczą się, pracują, odpoczywają, bawią się i kochają. Jest tworzone w wyniku troski o siebie i innych przez ludzi zdolnych do podejmowania właściwych decyzji i radzenia sobie z problemami codziennego życia, gdy społeczność, której są członkami, wspólnym wysiłkiem tworzy warunki do zdrowego życia”. Zdrowie dzieci jest zatem tworzone (a także bywa zagrożone) we wszystkich siedliskach, w których odbywa się wychowanie, nauczanie i uczenie się dzieci i młodzieży, a więc w:

- **Domu rodzinnym** – rodzice są pierwszymi i najważniejszymi nauczycielami zdrowia dzieci. Procesowi wychowania towarzyszy socjalizacja zdrowotna. Polega ona na kształtowaniu, w interakcji z rodzicami i innymi członkami rodziny, umiejętności i zachowań sprzyjających dobremu samopoczuciu i ochronie zdrowia.
- **Przedszkolu** – pierwszym dla większości dzieci etapie edukacji, w którym dziecko poddawane jest zaplanowanym działaniom edukacyjnym (określonym w podstawie programowej wychowania przedszkolnego), w tym także edukacji zdrowotnej. Zdobywa podstawowe informacje i umiejętności dbania o zdrowie i bezpieczeństwo w sposób naturalny, w powiązaniu z zabawą, posiłkami, zabiegami higienicznymi, wypoczynkiem i w relacjach z rówieśnikami itd.
- **Szkole** – siedlisku, w którym uczniowie i pracownicy spędzają dużą część swojego życia. Na ich zdrowie wpływają warunki środowiska fizycznego szkoły, organizacja jej pracy i klimat społeczny. Szkoła może pomagać społeczności szkolnej chronić i doskonalić zdrowie, gdy jest „zdrową” organizacją. Tylko taka szkoła może podjąć sformułowane w latach 50. XX wieku przez Marcina Kacprzaka (twórcę medycyny społecznej w Polsce) hasło: „**uczeń powinien wyjść ze szkoły zdrowszy niż do niej przyszedł**”. Szkoła powinna zapewnić dzieciom i młodzieży (i pośrednio ich rodzicom) systematyczną edukację zdrowotną. Uważa się, że szkolna edukacja zdrowotna jest najbardziej opłacalną, długofalową inwestycją w zdrowie społeczeństwa (Nakajima 1993).

³ Karta Ottawska została opracowana na Światowym Zgromadzeniu Zdrowia, które odbyło się w 1986 r. w Ottawie (Kanada). Sformułowano w niej podstawowe założenia promocji zdrowia.

Edukacja jest ważnym elementem terapii i rehabilitacji osób z chorobami przewlekłymi i niepełnosprawnościami oraz różnorodnych działań w zakresie profilaktyki chorób i w promocji zdrowia. Dotyczy to dzieci i młodzieży, a także ludzi dorosłych we wszystkich okresach życia. Aby ludzie chcieli aktywnie uczestniczyć w procesie leczenia, zapobiegać chorobom i doskonalić swoje zdrowie, muszą wiedzieć, umieć i chcieć to robić i celem edukacji zdrowotnej jest udzielenie im w tym pomocy. Zdaniem Macieja Demela (twórcy pedagogiki zdrowia w Polsce): „**Wychowanie jest jednym z istotnych warunków zdrowia.** Zdrowie to nie dar niebios dany raz na zawsze. Nad zdrowiem trzeba pracować i praca ta ma charakter pedagogiczny” (Demel 1968).

Edukacja jest obecnie wymieniana jako jeden z głównych czynników warunkujących zdrowie człowieka, a wyższy poziom wykształcenia jest **zasobem dla zdrowia**. Ułatwia pozyskiwanie innych zasobów (np. dobrej pracy, wyższych dochodów), zdolność do kierowania własnym życiem, radzenie sobie z trudnościami, podejmowanie świadomych wyborów dotyczących zdrowia itd. Wyniki wielu badań wskazują, że im wyższy poziom wykształcenia, tym niższe są wskaźniki umieralności i zachorowalności, dłuższe trwanie życia, mniejsza częstość zachowań ryzykownych (palenie tytoniu, nadużywanie alkoholu, nieprawidłowa dieta itd.). Zwiększanie się w populacji odsetka osób z wyższym wykształceniem może w dalszej perspektywie przyczynić się do poprawy stanu zdrowia społeczeństwa polskiego i wyrównywania istniejących obecnie nierówności w zdrowiu.

Nowe podejścia do edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia w systemie edukacji

Gwałtowne zmiany społeczne i ekonomiczne, proces globalizacji, a w Polsce także transformacja ustrojowa i integracja europejska stały się przyczyną zmian w podejściu do uczenia się, a także miejsca zdrowia w systemie edukacji.

Duże tempo zmian na rynku pracy wymusiło nowy sposób myślenia i podejścia do edukacji. Wyraża się ono m.in. w podejściu zwanym **uczeniem się przez całe życie**. Przed ludźmi staje zadanie dążenia do rozwoju – uczenia się, zdobywania nowej wiedzy, umiejętności oraz kompetencji osobistych i społecznych we wszystkich okresach życia.